

ZBORNİK RADOVA
JOURNAL OF ECONOMY AND BUSINESS

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Godina 2014., No. XX.
ISSN 1840-3255

Nakladnik
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Mostaru
Matice hrvatske bb, 88 000 Mostar, Bosna i Hercegovina

Za nakladnika
prof.dr.sc. Mila Gadžić, dekan

Uredništvo
dr.sc. Vinko Belak, dr.sc. Đuro Benić, dr.sc. Mila Gadžić, dr.sc.
Dražena Gašpar, dr.sc. Slavo Kukić, dr.sc. Tonći Lazibat,
dr.sc. Zora Marijanović, dr.sc. Brano Markić, dr.sc. Igor Živko,
Jadranka Šimunović

Glavni i odgovorni urednik
prof.dr.sc. Mila Gadžić, dekan

Urednik
doc.dr.sc. Igor Živko

Korektor
Marsela Matković, prof.

Naklada
150 primjeraka

Tisak
Logotip d.o.o., Široki Brijeg

ISSN 1840-3255

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine

Radovi objavljeni u Zborniku radova (Journal of Economy and Business)
Ekonomskog fakulteta referiraju se u:
Journal of Economic Literature Pittsburgh, Pennsylvania, USA – JEL on CD, e-JEL,
EconLit, EBSCO

Sažetci radova objavljeni su na Web stranici:
<http://ef.sve-mo.ba/zbornik.htm>

SADRŽAJ

<i>Prethodno priopćenje</i>	
Maja Letica	Utjecaj outsourcinga na percipirane i realne financijske poduzeća
Goran Kutnjak, Matija Radović, Sanja Perić	Primjena koncepta „Šest sigma“ u hrvatskim organizacijama
Velimir Jukić	Zaštita intelektualnog vlasništva i inovacije inovativnih malih proizvodnih poduzeća u BiH
<i>Pregledni rad</i>	
Igor Ferjan	Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (NAFTA) vs. Europska unija u globalnoj trgovini
Ljubica Milanović Glavan	Analiza procesne orijentiranosti hrvatskih poduzeća
Slavko Vukić, Davorka Popović	Specifična obilježja tržišta osiguranja: usporedba Bosne i Hercegovine i odabranih europskih zemalja u uvjetima ekonomske krize
Željko Šantić	Održivost sustava mirovinskog osiguranja BiH u uvjetima gospodarske krize
<i>Stručni rad</i>	
Vlatka Bilas, Sanja Franc, Mile Bošnjak	Razvoj i perspektive primjene digitalnih valuta: primjer Bitcoina
Aleksandar Včev, Dubravka Mahaček	Financijska revizija visokih učilišta uz osvrt na medicinske fakultete

dr. sc. Maja Letica, viši asistent
Ekonomski fakultet, Sveučilište u Mostar
maja.letica@gmail.com

UTJECAJ OUTSOURCINGA NA PERCIPIRANE I REALNE FINACIJSKE PERFORMANSE PODUZEĆA

Prethodno priopćenje

Sažetak

Poduzeće se mora, u cilju ostvarenja rasta i opstanka, fokusirati na one aktivnosti i procese u kojima posjeduje određenu konkurentsku prednost, a eksternalizirati one aktivnosti i procese u kojima prednosti imaju drugi subjekti na tržištu. Budući je povezanost outsourcinga s financijskim performansama poduzeća relativno slabo istražena u empirijskom smislu, temeljni cilj ovog rada je utvrđivanje postojanja utjecaja outsourcinga na percipirane i realne financijske performanse poduzeća, odnosno utvrđivanje postojanja razlike u percepciji menadžera i stvarnim financijskim rezultatima kada je outsourcing u pitanju. Istraživanjem relevantne literature došlo se do zaključka kako takva izravna veza zapravo i ne postoji u općem obliku, pa je iz tog razloga potrebno uvesti medijacijsku varijablu ili varijable kako bi se precizno utvrdila veza outsourcinga i financijskih performansi. U predmetnom istraživanju uvedena je medijacijska varijabla konkurentске sposobnosti poduzeća. Koristi outsourcinga su promatrane kao nezavisna varijabla koja utječe na medijatornu varijablu konkurentskih sposobnosti poduzeća. Financijske performanse su promatrane kroz percipirane financijske performanse i realne financijske performanse dobivene na osnovu izračuna iz financijskih izvještaja uzorkovanih poduzeća.

Ključne riječi: *outsourcing, performanse, financijske performanse*

JEL: M10, M21, L24, L25

prof. dr. sc. Goran Kutnjak

Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci, RH
goran.kutnjak@efri.hr

Matija Radović

Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci, RH
mmatija1@gmail.com

Sanja Perić

Ekonomski fakultet, Sveučilišta u Rijeci, RH
anja.peric@gmail.com

PRIMJENA KONCEPTA «ŠEST SIGMA» U HRVATSKIM ORGANIZACIJAMA

Prethodno priopćenje

Sažetak

Značajniji svjetski, europski, pa i hrvatski poslovni subjekti prihvatili su koncept Šest sigma kao istinski «alat» čijom se primjenom ostvaruju znatne uštede u poslovanju - prvenstveno zasnovane na pronalaženju i reduciranju grešaka i njihovih uzroka u procesu poslovanja, povećava kvaliteta proizvoda i usluga - prvenstveno poradi povećanja zadovoljstva potrošača, čime se postižu znatno bolji poslovni rezultati. Primjena Šest sigma implicira veću konkurentnost onih poslovnih subjekata koji su navedeni koncept prihvatili kao suvremenu metodologiju i nasušnu potrebu.

Različita su iskustva poslovnih subjekata pojedinih zemalja (SAD, Velika Britanija, Slovenija, Hrvatska) tijekom primjene Šest sigma metodologije, ovisno o tome da li je riječ o malim organizacijama ili velikim korporacijama i/ili vremenskom dijapazonu unutar kojeg se pojedini podaci analiziraju. Takav pristup sugerira da su se tijekom vremena pojedine simptomatičnosti i slabosti vezane za Šest sigmu minimizirale ili otklonile, ali i potvrđuje činjenicu da se ova metodologija afirmirala, što se reflektira kroz kvantitativne i kvalitativne pokazatelje poduzetnika.

U okviru ovog rada autori su prezentirali rezultate osobnog istraživanja, provedenog u razdoblju od svibnja-rujna 2013. g. na primjeru nekoliko velikih poslovnih subjekata u Republici Hrvatskoj koji primjenjuju koncept Šest sigma. Cilj ovog empirijskog istraživanja je utvrditi primjenjivost koncepta Šest sigma u Hrvatskoj, utvrditi koristi koje pruža njegova implementacija, definirati utjecaj Šest sigme na poslovanje poduzeća te formulirati rezultate istraživanja i interpretirati određene sugestije i zaključke.

Ključne riječi: koncept, Šest sigma, metodologija, poduzetništvo, poslovni sustav

JEL: L2

mr. sc. Velimir Jukić,

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH, Banja Luka

Velimirjukic7@gmail.com

ZAŠTITA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA I INOVACIJE INOVATIVNIH MALIH PROIZVODNIH PODUZEĆA U BIH

Prethodno priopćenje

Sažetak

Održiva konkurentna prednost cilj je svakog poduzeća, jer pridonosi iznadprosječnoj dobiti koja osigurava ono što je danas imperativ u konkurentnom poslovnom svijetu; samoodržanje te stalni rast i razvitak poduzeća. Ona je najčešće rezultat kontinuirane uspješne upotrebe intelektualnog kapitala, razvoja inovativnosti i uvođenja inovacija. Inovativnost i intelektualno vlasništvo jesu pojmovi koji se često pojavljuju skupa te razloge njihove povezanosti i skupnog ili zajedničkog pojavljivanja treba tražiti u "njihovoj prirodi", odnosno činjenici da skoro sve inovacije sadrže i intelektualno vlasništvo koje je dio intelektualnog kapitala poduzeća. Osnovna teza i polazište ovog rada sadržani su u tvrdnji da je za uspješno upravljanje inovacijom potrebno osigurati efektivnu zaštitu intelektualnog vlasništva sadržanog u inovaciji, a time i same inovacije. Kako bi poduzeća iskoristila sav potencijal i koristi koje im inovacija donosi, ona moraju osigurati efektivnu zaštitu intelektualne imovine koja je omogućila razvoj inovacije i njenu uspješnu tržišnu valorizaciju. Naime, poduzeća konkurenti nastoje na razne načine prisvojiti za sebe dio koristi od tuđe inovacije, bilo da pokušaju neovlašteno preuzeti, kopirati (imitirati) ili na drugi način domoći se važnih informacija ili same inovacije. Osnovni cilj ovog rada jeste istražiti kako i koliko efektivno, koristeći koje metode i mehanizme, mala inovativna proizvodna poduzeća u BiH štite svoje intelektualno vlasništvo i inovacije.

Ključne riječi: *inovacije, intelektualno vlasništvo, mala inovativna poduzeća*

JEL: O31, O34

Igor Ferjan

The Reconstruction and Development Fund Geneva,
General Secretary BiH "RDF"
igorferjan@ hotmail.com

SJEVEROAMERIČKI SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI (NAFTA) vs. EUROPSKA UNIJA U GLOBALNOJ TRGOVINI

Pregledni rad

Sažetak

U vrijeme kada sve nacije traže način za poboljšanje međunarodne ekonomije kroz ekonomske integracije, ovaj članak istražuje koncepte regionalnih ekonomskih integracija NAFTA i EU, ali i njihovu poziciju u globalnoj ekonomiji. Sam koncept ekonomskih integracija podrazumijeva ujedinjenje zemalja jednog geografskog područja u neki oblik partnerstva za promociju trgovine i razvoja. Sjeveroamerički sporazum o slobodnoj trgovini NAFTA predstavlja dobar primjer trgovinske zone, dok je Europska unija kroz nekoliko faza integriranja formirala veliku ekonomsku uniju. Rezultatima istraživanja ovog članka ostvarivana je primarna misija istraživanja: afirmirati slobodnu trgovinu, ali i razvoj politike konkurencije između NAFTA-e i EU. U članku su detaljno izložena najvažnija obilježja NAFTA-e i EU, njihove sličnosti, razlike, prednosti i nedostaci, te pozicija NAFTA-e i EU u globalnoj ekonomiji. U toku pisanja ovog članka posebna pažnja je posvećena poziciji obje asocijacije u globalnoj trgovini. Također, u članku su prezentirani statistički podaci o rastu GDP-a, te učešću obje organizacije u svjetskoj trgovini.

Ključne riječi: trgovina, NAFTA, EU, GDP, slobodna trgovina.

JEL: F10, F13, F15

dr. sc. Ljubica Milanović Glavan
Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, RH
ljmilanovic@efzg.hr

ANALIZA PROCESNE ORIJENTIRANOSTI HRVATSKIH PODUZEĆA

Pregledni rad

Sažetak

U posljednjih 10-ak godina i praksa i literatura ukazuju kako više razine procesne orijentacije dovode do poboljšanja uspješnosti poslovanja, stoga poduzeća diljem svijeta prihvaćaju koncept procesne orijentacije. S obzirom na tu činjenicu i na nedavni ulazak Republike Hrvatske u Europsku Uniju hrvatska poduzeća se nalaze u situaciji da uslijed velike strane konkurencije moraju razmišljati o procesnoj orijentaciji u svome poslovanju kako bi mogla postati i ostati konkurentna. Kako bi se utvrdilo stanje procesne orijentiranosti u studenom i prosincu 2013. godine provedeno je kvantitativno istraživanje na 127 velikih, srednjih i malih poduzeća u Republici Hrvatskoj te su s obzirom na rezultate dane preporuke i smjernice koje mogu poslužiti menadžerima za daljnji razvoj i napredak navedenog koncepta.

Ključne riječi: procesna orijentiranost, elementi procesne orijentacije, empirijsko istraživanje, hrvatska poduzeća.

JEL: M15, M21

doc. dr. sc. Slavko Vukić

Zavod zdravstvenog osiguranja Županije Posavske, Odžak
slavkodr.vukic@tel.net.ba

mr. sc. Dubravka Popović

Uprava za indirektno oporezivanje BiH
ducapopovic@yahoo.com

**SPECIFIČNA OBILJEŽJA TRŽIŠTA OSIGURANJA:
USPOREDBA BOSNE I HERCEGOVINE I ODABRANIH EUROPSKIH ZEMALJA U
UVJETIMA EKONOMSKE KRIZE**

Pregledni rad

Sažetak

Predmet istraživanja rada odnosi se na specifična obilježja tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini i njihovu komparativnu analizu s obilježjima tržišta osiguranja odabranih europskih zemalja u razdoblju 2008.-2012. godine. U prvom dijelu rada pokušava se identificirati položaj osiguravajućeg sektora na financijskom tržištu Bosne i Hercegovine te dokazati utjecaj globalne ekonomske krize na industriju osiguranja. U promatranom razdoblju kretanje premija osiguranja i struktura portfelja osiguravajuće industrije u Bosni i Hercegovini su specifična i pokazuju sasvim drukčiju sliku u odnosu na osnovna obilježja tržišta osiguranja razvijenih europskih zemalja. Pretpostavke slabo razvijenog tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini dokazuju se putem komparativne analize ključnih pokazatelja razvijenosti tržišta osiguranja u tranzicijskim zemljama u okruženju kao i razvijenih europskih zemalja (premije osiguranja, penetracije i gustoće osiguranja).

Ključne riječi: *tržište osiguranja, premija osiguranja, penetracija i gustoća osiguranja.*

JEL: E44, G15, G22

prof. dr. sc. Željko Šantić
Ekonomski fakultet, Sveučilište u Mostaru
zeljko.santic@sve.mo.ba

ODRŽIVOST SUSTAVA MIROVINSKOG OSIGURANJA BiH U UVJETIMA GOSPODARSKE KRIZE

Pregledni rad

Sažetak

U radu se razmatra održivost sustava mirovinskog osiguranja u Bosni i Hercegovini kao iznimno važne kategorije s obzirom na probleme starenja stanovništva, nezaposlenost i zaduživanje. Nadalje u radu je dat pregled sustava mirovinskog osiguranja u Bosni i Hercegovini razmatran po entitetima, definiraju se problemi s kojima se susreću pojedini mirovinski sustavi. Također, prikazani su mirovinski sustavi pojedinih zemalja, kao što su SAD, Njemačka i Hrvatska, kako bi se usporedio odnos mirovinskog sustava tih zemalja i Bosne i Hercegovine. Prikazana je teorijska utemeljenost mirovinskog osiguranja, njegov razvoj kroz povijest, navedena je i klasifikacija mirovinskih sustava, i to prema načinu financiranja i prema obveznosti kako se sklapaju. U radu je istražen sustav mirovinskog osiguranja, stanje u mirovinskim fondovima, načini financiranja, te modeli i problemi s kojima se susreću sustavi. Autor posebno naglašava neodrživost postojećeg mirovinskog sustava, te nužne potrebe reforme istog. Ističu se negativni utjecaji koji djeluju na funkcioniranje mirovinskog sustava, kao što su ponajprije starenje stanovništva, utjecaj krize, nerazvijeno gospodarstvo, masovna nezaposlenost, globalizacijski pritisak loše organizirana administracija i nepoštivanje zakona i normi. Poseban je naglasak stavljen na održivost sustava u uvjetima gospodarske krize, a održivost se analizira pomoću izazova s kojima se osiguranje danas susreće, kao što su demografski procesi, tržište rada, implikacije mirovinskog sustava na gospodarski rast, pokrivenost mirovinskog osiguranja, i dr.

Ključne riječi: *mirovinski sustav, BiH, održivost, gospodarska kriza*

JEL: H5

prof. dr. sc. Vlatka Bilas

Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska
vbilas@efzg.hr

dr. sc. Sanja Franc

Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska
sfranc@efzg.hr

dr. sc. Mile Bošnjak

SKDD – CCP Smart Clear d.o.o., Hrvatska
mile.bosnjak@inet.hr

RAZVOJ I PERSPEKTIVE PRIMJENE DIGITALNIH VALUTA: PRIMJER BITCOINA

Stručni rad

Sažetak

Pojava interneta stvorila je pretpostavke za uvođenje digitalnih valuta, umjesto korištenja papirnog novca. Bitcoin je valuta koja se ne oslanja na središnju banku za njeno izdavanje, na poslovne banke u svrhu čuvanja niti na kartičarske kompanije u svrhu njenog prijenosa. Uspjeh bitcoina temelji se na privatnosti koju osigurava, niskim transakcijskim troškovima, maloj mogućnosti krivotvorenja, stabilnosti inflacije i slično. S druge strane, nedostaci sustava poput manjka regulacije i volatilnosti cijene upućuju na potrebe unapređenja i nadogradnje kako bi sustav opstao u budućnosti.

Cilj pisanja ovog rada je analizirati razvoj i obilježja digitalnih valuta na primjeru bitcoina te utvrditi perspektive njegove primjene. Analiza prednosti i nedostataka bitcoina upućuje na potrebu modifikacije potpuno liberalnih načela i izradu prikladnog okvira koji bi omogućio prihvaćanje i provođenje novih oblika plaćanja, ali i zadovoljavanje zakonskih odredaba, osobito po pitanju oporezivanja i sprečavanju nezakonitih radnji. Time bi se ujedno povećala vjerodostojnost i povjerenje u bitcoin.

Ključne riječi: bitcoin, digitalne valute.

JEL: F3

prof. dr. sc. Aleksandar Včev

Medicinski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska
aleksandar.vcev@mefos.hr

doc. dr. sc. Dubravka Mahaček

Državni ured za reviziju, Požega, Hrvatska
dmahacek@vup.hr

FINANCIJSKA REVIZIJA VISOKIH UČILIŠTA UZ OSVRT NA MEDICINSKE FAKULTETE

Stručni rad

Sažetak

Financijskom revizijom visokih učilišta su obuhvaćeni financijski izvještaji i poslovanje. Financijsku reviziju je obavio Državni ured za reviziju, vrhovna revizijska institucija u Republici Hrvatskoj. Visoka učilišta čine sveučilišta te fakulteti i umjetničke akademije u njihovom sastavu, veleučilišta i visoke škole. Obveza visokih učilišta kao proračunskih korisnika je sastaviti financijske izvještaje u skladu s propisima o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu. Cilj rada je istražiti nepravilnosti utvrđene u postupku financijske revizije, te utjecaj nepravilnosti na izražavanje mišljenja o poslovanju medicinskih fakulteta. Na temelju analize pojedinačnih izvještaja revizije i činjenica koje su utjecale na izražavanje mišljenja dolazi se do općih zaključaka. Pored analize pojedinačnih revizijskih izvješća, provedena je analiza prihoda, rashoda, oročenih sredstava, te bruto autorskih honorara i ugovora o djelu, te su prikazani podatci empirijskog istraživanja provedenog na odabranom uzorku. Visoka učilišta ostvaruju prihode iz nekoliko izvora, a najznačajniji su iz proračuna. Namjena prihoda je podmirenje rashoda, od kojih su najznačajniji rashodi za zaposlene. Analiziraju se ostvarenja i uspoređuju dobiveni rezultati. Zaključuje se o značajnosti proračunskih sredstava kao izvora financiranja, udjelu oročenih sredstava na razini medicinskih fakulteta, te udjelu izdataka za ugovore o djelu i autorskih honorara u odnosu na ostvarenje ukupnih visokih učilišta.

Ključne riječi: *financijska revizija, visoka učilišta, medicinski fakultet, nepravilnosti*

JEL: M42, I23